

TASAVVUFNING IJTIMOIIY-FALSAFIY AHAMIYATI**Tuychiyev Zafar Nardankulovich**

Independent Researcher at Fergana State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22668021>**Abstract**

This article analyzes the significance of Sufism in the formation of the national identity of the Uzbek people, spiritual and moral values, and socio-philosophical thought. It highlights the role of the teachings of Bahauddin Naqshband, the Naqshbandi Sufi order, and Khoja Ahmad Yasawi in human spiritual perfection, purification of the lower self, moral refinement, and the promotion of justice, tolerance, and social solidarity. It also reveals the socio-philosophical significance of Sufi ideas in strengthening national identity, preserving cultural heritage, and ensuring the spiritual and moral stability of society

Key words: sufism, socio-philosophical significance, Naqshbandi Sufi order, Bahauddin Naqshband, Khoja Ahmad Yasawi, spiritual perfection, moral values, national identity, purification of the lower self, unity of being (Wahdat al-Wujud).

Аннотация

В данной статье проанализировано значение суфизма в формировании национальной идентичности узбекского народа, духовно-нравственных ценностей и социально-философского мышления. Освещена роль учения Бахауддина Накшбанд, тариката Накшбандия и Ходжи Ахмада Яссави в духовном совершенствовании человека, воспитании нафса, нравственном очищении, утверждении справедливости, толерантности и социальной солидарности. Также раскрыто социально-философское значение суфийских взглядов в укреплении национальной идентичности, сохранении культурного наследия и обеспечении духовно-нравственной стабильности общества.

Ключевые слова: суфизм, социально-философское значение, тарикат Накшбандия, Бахауддин Накшбанд, Ходжа Ахмад Яссави, духовное совершенствование, нравственные ценности, национальная идентичность, воспитание нафса, единство бытия (вахдат аль-вуджуд).

Annotatsiya

Ushbu maqolada tasavvufning o'zbek xalqining milliy o'zligi, ma'naviy-axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy-falsafiy tafakkuri shakllanishidagi ahamiyati tahlil etilgan. Unda Bahouddin Naqshband, Naqshbandiya tariqati va Xoja Ahmad Yassaviy ta'limotlarining inson ma'naviy kamoloti, nafsni tarbiyalash, axloqiy poklanish, adolat, bag'rikenglik va ijtimoiy birdamlikni qaror toptirishdagi o'rni

yoritilgan. Shuningdek, tasavvufiy qarashlarning milliy o'zlikni mustahkamlash, madaniy merosni asrab-avaylash hamda jamiyatning ma'naviy-axloqiy barqarorligini ta'minlashdagi ijtimoiy-falsafiy ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: tasavvuf, ijtimoiy-falsafiy ahamiyat, Naqshbandiya tariqati, Bahouddin Naqshband, Xoja Ahmad Yassaviy, ma'naviy kamolot, axloqiy qadriyatlar, milliy o'zlik, nafsni tarbiyalash, vahdati vujud.

Kirish (Introduction). Tasavvufning ijtimoiy-falsafiy ahamiyati o'zbek xalqining milliy o'zligi va ma'naviy qadriyatlari shakllanishida chuqur ta'sir ko'rsatgan. U nafaqat diniy ta'limot, balki jamiyat va inson ma'naviyatini boyitishga qaratilgan falsafiy tizim sifatida ahamiyat kasb etgan. Tasavvuf ta'limotlari insonni ma'naviy va axloqiy jihatdan kamolotga yetkazishga qaratilgan bo'lib, bu qadriyatlar xalqning milliy o'zligi va madaniy merosida muhim o'rin egallagan.

Ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan so'fiylikning o'zbek xalqining milliy o'zligi, ma'naviy va axloqiy qadriyatlari shakllanishidagi ahamiyatini tahlil qilishda, Hazrat Bahouddin Naqshband va uning ta'limotlari muhim o'rin tutadi. Bahouddin Naqshband islomiy tasavvuf ta'limotini rivojlantirgan zot sifatida nafaqat Markaziy Osiyo, balki keng islom dunyosida ham chuqur ta'sir ko'rsatgan.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Bahouddin Naqshbandning tasavvuf maktabi, shu jumladan, Naqshbandiya tariqati, ijtimoiy va ma'naviy jihatdan katta ahamiyatga ega bo'ldi. Tasavvufning asosiy maqsadi insonni ruhiy poklash, nafsni tarbiyalash va ilohiy haqiqatga yetishish edi. Bu jarayon milliy o'zlik va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishda muhim bo'lib, jamiyatning ma'naviy-axloqiy barqarorligini ta'minlashda xizmat qilgan. Bahouddin Naqshbandning ta'limoti insonlar o'rtasida ijtimoiy birdamlik, bag'rikenglik va ma'rifatparvarlikni targ'ib qilishga qaratilgan. Shu bois, Naqshbandiya tariqati faqat islomiy qadriyatlarga emas, balki umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan edi. Bu, o'z navbatida, jamiyatda adolat, tinchlik va mehr-shafqatni mustahkamlashga yordam berdi.

Muhyiddin ibn Arabiyning «vahdati vujud» ta'limoti Bahouddin Naqshbandning falsafiy qarashlariga ham ta'sir ko'rsatgan. Ibn Arabiyning «borliqning yagonaligi» g'oyasi tasavvufiy maktablarda inson va koinotning birligi, ya'ni moddiy va ruhiy olamning ajralmasligi haqidagi tushunchalarni ilgari surgan. Bu ta'limot jamiyatdagi insonlarning o'zaro birdamligi va hamkorligiga asos bo'lib, milliy o'zlikni mustahkamlashga xizmat qilgan. Tasavvufdagi «vahdati vujud» va «vahdati shuhud» g'oyalari xalqning milliy dunyoqarashi va ma'naviy falsafasida muhim o'rin tutib, insonlarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishini

ta'minlagan. Bu g'oyalar orqali jamiyatdagi ma'naviy-axloqiy qadriyatlar mustahkamlanib, milliy o'zlik shakllangan.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Naqshbandiya tariqati ijtimoiy barqarorlikni saqlashga katta hissa qo'shgan. Bahouddin Naqshbandning ta'limoti jamiyatda halollik, adolat, mehnatsevarlik va bag'rikenglik kabi asosiy axloqiy tamoyillarni targ'ib qilgan. Bu esa jamiyatda axloqiy barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlashda muhim o'rin tutgan. Bahouddin Naqshband odamlarni tarbiyalashda amaliy ibodat va halol mehnatga asoslangan hayot tarzini targ'ib qilgan. Bu tamoyillar jamiyatda ijtimoiy birdamlikni rivojlantirib, xalqning o'zaro yordam va hamjihatlik asosida yashashiga yo'l ochgan. Bahouddin Naqshbandning ma'naviy kamolotga yetishish uchun amaliy ta'limotlari insonlarning axloqiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Uning ta'limotida nafsni poklash, ichki va tashqi uyg'unlikka erishish, ruhiy tarbiya asosiy o'rinni tutgan. Bu esa insonlarning ma'naviy qadriyatlarini shakllantirish va milliy o'zlikni mustahkamlashga yordam bergan. Bahouddin Naqshbandning ta'limotlari jamiyatda ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash, milliy o'zlik va madaniy merosni saqlab qolishga katta hissa qo'shgan. Uning ta'limotlari asosida milliy o'zlik, jamiyatning ma'naviy jihatdan kamolga yetishiga yo'l ochilgan. Bahouddin Naqshbandning tasavvuf ta'limoti o'zbek xalqining milliy o'zligi, ma'naviy va axloqiy qadriyatlari shakllanishida muhim ijtimoiy-falsafiy ahamiyatga ega. Uning ta'limotlari nafaqat islomiy qadriyatlarni, balki umuminsoniy qadriyatlarni ham targ'ib qilishga qaratilgan bo'lib, jamiyatning ma'naviy barqarorligi, ijtimoiy birdamligi va axloqiy kamolotiga xizmat qilgan. Naqshbandiya tariqati orqali xalqning milliy o'zligi va madaniy merosi saqlab qolingani va rivojlantirilgan.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Tasavvufning o'zbek xalqining milliy o'zligi, ma'naviy va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishdagi ahamiyatini ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilishda, uning inson kamoloti va ma'naviy taraqqiyotga qaratilgan yo'llarini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Inson kamoloti masalasi barcha zamonlarda muhim bo'lib kelgan, tasavvuf ta'limotlari esa bu masalaga alohida e'tibor berib, insonni ruhiy va ma'naviy jihatdan yuksaltirishga qaratilgan vositalarni taklif qiladi.

Tasavvuf ta'limoti, xususan, Naqshbandiya tariqatidagi ma'rifiy qarashlar insonning ichki dunyosi va ruhiy poklanishiga katta urg'u beradi. Xoja Ali Romitanij va Bahouddin Naqshbandning ta'limotlari insonni kamolotga yetaklovchi qadamlar sifatida tavsiya etiladi. Kamolotga yetaklashdagi shartlar ro'yxati, Gulchehra Navro'zova tomonidan o'rganilgan, xalqning ma'naviy va

axloqiy qadriyatlari shakllanishida muhim o'rin tutadi. Ular insonni nafs ustidan g'alaba qozonish, poklanish, zikr qilish, va qolaversa, ruhiy kamolga yetishning ahamiyatiga ishora qiladi.

Ma'naviy kamolotga erishish uchun birinchi qadam tahorat va poklanish bo'lib, bu insonning nafaqat tashqi, balki ichki dunyosi poklanishi zarurligini ko'rsatadi. Tahorat va poklik nafaqat shaxsiy gigiyena, balki ruhiy poklanish vositasi sifatida ham ko'riladi. Ikkinchi qadam esa tilni nazorat qilishdir, bu insonning axloqiy barqarorlikka erishishi uchun muhimdir. Insonning nutqi axloqiy qadriyatlarning ifodasi sifatida ko'riladi va bu yurt axloqiy tarbiyasining bir qismi hisoblanadi. Tasavvuf ta'limotlari xalqning milliy o'zligi va qadriyatlarini shakllantirishda, inson o'zini anglash va boshqarish vositasida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu insonning nafs ustidan g'alaba qozonishi, kamolga yetishi va xalq bilan birga xoliqqa ham maqbul bo'lish jarayonini o'z ichiga oladi. Tasavvuf ta'limotlari o'zbek xalqining axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda ham asriy asosga ega bo'lib, bu qadriyatlar xalqning milliy o'zligini mustahkamlaydi va ma'naviy taraqqiyotga yo'naltiriladi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Xoja Ahmad Yassaviyning tasavvufiy ta'limoti va uning ijtimoiy-axloqiy g'oyalari o'zbek xalqining milliy o'zligi, ma'naviy va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Yassaviy o'z hikmatlari orqali jamiyatdagi salbiy holatlar, insonlarning ma'naviy inqiroziga qarshi kurashgan va insonlarning ma'naviy komillikka erishishi uchun kerak bo'lgan odob-axloqni ta'kidlagan. Tasavvuf yo'lidagi bu qarashlar nafaqat shaxsiy ruhiy tarbiya, balki ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lib, Yassaviy o'z zamonidagi murakkab ijtimoiy-iqtisodiy holatni, jamiyatdagi nomuvofiqliklar va beqarorliklarni o'z asarlarida aks ettirgan. U insonning ma'naviy kamoloti va jamiyatning barqarorligi uchun ma'naviy poklik, adolat va odob-axloqni muhim omillar sifatida ko'rsatadi. Bu nuqtai nazardan, Yassaviyning ta'limoti jamiyatning iqtisodiy beqarorligi va adolatsizliklariga nisbatan falsafiy va ma'naviy javob bo'lib xizmat qilgan. U insonlarni dunyoviy hayotdan butunlay voz kechishga da'vat etmagan, balki dunyoviy ne'matlardan foydalanib, ma'naviy yuksalishga intilgan. Bu jihat Mahatma Gandi va Lev Tolstoy kabi shaxslarning zo'rliksiz qarshilik va axloqiy kamolot g'oyalari bilan yaqin aloqador.

References:

1. Komilov N. Tasavvuf yoki komil inson axloqi. – Toshkent: Yozuvchi, 1996. 272 b.
2. Haqqul I. Yassaviy ma'rifati. – Toshkent: Fan, 1991. 184 b.
3. Ahmad Yassaviy. Devoni hikmat / Nashrga tayyorlovchi R. Abdushukurov. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1992. 208 b.

4.Xolmo‘minov J. Vahdat ul-vujud falsafasi va Naqshbandiya ta’limoti: Ibn al-Arabiy, Xoja Muhammad Porso, Xoja Ahror Valiy va Abdurahmon Jomiy qarashlari asosida. D – Toshkent: Yangi nashr, 2016

WOC
WORLD
ONLINE
CONFERENCES

